

STADSHOLMEN

GRIMSTA 1:5

GRIMSTA KVARN

Kaanans väg 49 – 53

BLACKEBERG

Stadsholmen

AB Stadsholmen är Stockholms stads bolag för förvaltning av äldre, kulturhistoriskt värdefulla fastigheter. Vi äger och förvaltar merparten av bebyggelsen inom kulturresevatet östra Mariaberget, Skinnarviksberget, Åsöberget och Vita bergen samt området vid Katarina kyrka. Dessutom är Stadsholmen största fastighetsägare i Gamla stan, på Långholmen och i Djurgårdsstaden. Vi äger och förvaltar även gårdar i ytterstaden – stamfastigheter från vilka stadens moderna förorter vuxit fram. För närvarande omfattar beståndet 279 fastigheter med drygt 700 byggnader, som inrymmer 1633 lägenheter och 804 lokaler. Stadsholmen är ett dotterbolag till AB Svenska Bostäder.

Stadsholmen bildades 1936 av samfundet S:t Erik för att rusta upp några kvarter i Gamla stan. Stadsholmen är det äldre namnet på denna stadsdel. 1967 förvärvade Stockholms stad bolaget och överförde merparten av sitt äldsta bostadsbestånd till Stadsholmen. Under åren har även Stadsholmen övertagit byggnader från andra fastighetsägare som byggnadsstyrelsen, kriminalvården och Gatu- och fastighetskontoret i Stockholm.

Med tiden har ett synsätt vuxit fram där antikvariska principer baserade på varje hus historia och förutsättningar blivit vägledande för hur byggnader och yttre miljö ska förvaltas och rustas. Flertalet av våra fastigheter har högsta klassificering (blå) vilket innebär att de har så stora kulturhistoriska värden att de motsvarar kraven för byggnadsminnen. För oss är byggnadsvård ett vardagsarbete och allt vi gör präglas av respekt för husen och deras historia.

FAKTABLAD

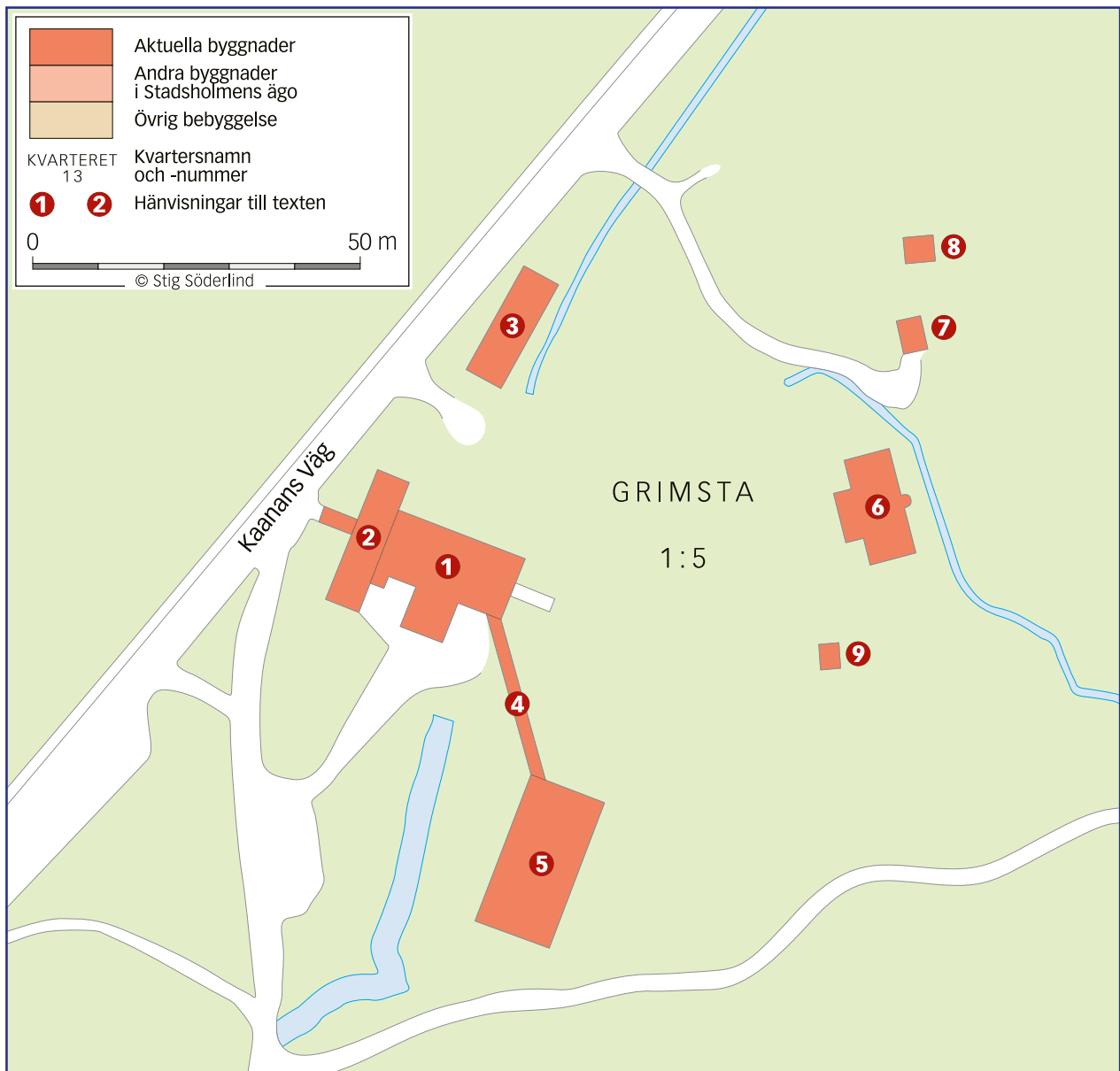
Byggnader och miljöer berättar ofta något om vår historia. Genom byggnaderna kan vi få veta hur staden och samhället förändrats. Husen ger oss också kunskap om hur människor har arbetat, bott och inrett sina hem och de speglar även olika gruppers livsvillkor.

Somliga hus är väldokumenterade och omskrivna medan andra är mer anonyma. Under några år har vi tillsamman med Stadsmuseet i Stockholm arbetat med att sammanställa en kortfattad information om alla våra fastigheter; information om när husen byggdes, hur de har förändrats och hur de har använts under åren.

För att kunna beskriva den enskilda fastighetens historia har vi dels besökt varje hus för att se vad som finns kvar från äldre tid och dels letat uppgifter i arkiv och litteratur. En del nya foton har tagits för att illustrera faktabladet.

För att hinna med alla fastigheter inom rimlig tid har arbetet byggts på lättåtkomliga uppgifter. Ingen fullständig arkivforskning har alltså gjorts och de historiska beskrivningarna är därför inte heltäckande. Ibland kan uppgifter i olika arkiv också vara motsägelsefulla och det har inte alltid funnits möjlighet att reda ut frågetecken. Faktabladet kan därför komma att fördjupas och förändras vid nya undersökningar i framtiden.

Faktabladet finns samlade på Stadsholmens webbplats www.stadsholmen.se

- 1 KVARNBYGGNAD**
- 2 SÅG**
- 3 TORKLADA FÖR VIRKE**
- 4 TRANSPORTVERK MELLAN KVARN OCH MAGASIN**
- 5 SPANNMÅLSMAGASIN**
- 6 MJÖLNARBOSTAD**
- 7 F.D. HÖNSHUS**
- 8 JORDKÄLLARE**
- 9 F.D. TVÄTTSTUGA**

VY MOT KVARNBYGGNADENS NORRSIDA MED DET ANSLUTANDE SÅGHUSET TILL HÖGER I BILD. I FÖRGRUNDEN SPÅNELEVATORN. FOTO J. MALMBERG.

Kvarnvikens kvarn är den enda bevarade vattendrivna kvarnen inom Stockholms stad. Efter 140 år har kvarnen fortfarande ett intakt maskineri vilket gör den unik, även i ett internationellt perspektiv, och bidrar till dess mycket stora teknikhistoriska värden.

Den välbevarade helheten med kvarndamm, vattenränna, kvarn, såg, magasin, transportskruv och mjölnarbostad med hönshus, tvättstuga, jordkällare och trädgård utgör ett betydelsefullt, pedagogiskt dokument över en småskalig industrimiljö från det senare 1800-talet och är sammantaget avgörande för dess stora kultur- och industrihistoriska värden.

Kvarnvikens kvarn på fastigheten Grimsta 1:5 är blåvärderad enligt Stockholms stadsmuseums kulturhistoriska klassificering. Det innebär att den har ett synnerligen stort kulturhistoriskt värde.

Kvarnvikens kvarn är även förklarad av Länsstyrelsen som byggnadsminne. Till byggnadsminnesförklaringen finns skyddsföreskrifter som omfattar byggnader och anläggningar på fastigheten, vilka hänger samman med kvarnverksamheten. Föreskrifterna anger även ett skyddsområde kring byggnaderna som ska hållas i sådant skick att anläggningen inte förvanskas.

OMRÅDESBESKRIVNING

Kvarnvikens kvarn ligger i en naturskön dalgång

VY MOT KVARNBYGGNADENS ÖSTRA GAVEL MED KÖRBRON IN TILL KVARNRUMMET. TILL VÄNSTER I BILD SKYMTAR TRANSPORTVERKET MELLAN KVARNBYGGNADEN OCH MAGASINET OCH LÄNGRE BORT TILL HÖGER I BILD SYNS TORKLADAN FÖR VIRKET. FOTO B. MELLSTRÖM.

inom Grimsta naturreservat, inrättat 2004. Söderut öppnar sig Mälaren, i dag med Kvarnvikens båt-klubb vid vikens strandkant. Naturreservatet omfattar ett 270 hektar stort landområde och utgör ett mycket gammalt kulturområde med fornlämningar och spår av flera torp. Området har undgått modernt skogsbruk och präglas i dag av variationsrikedom med olika biologiskt intressanta skogstyper och inslag av mindre ängsområden, och vårdas där-för som naturskog. Inom området finns utrymme för friluftaktiviteter genom anlagda ridspår, badplatser, elljusspår, aktiviteter vid båtklubbar m.m.

Naturreservatet kringgärdas av bostadsområden anlagda med främst flerbostadshus under tidigt 1950-tal, som Hässelby strand i nordväst, Grimsta i norr samt Blackeberg i sydost. Reservatet är dock en betydelsefull naturmiljö och ett viktigt andningshål för boende i hela Västerort.

HISTORIK

En kvarn med gamla anor

Dalgången i sluttningen mellan den lilla sjön Räcksta

träsk och Kvarnviken har under lång tid hyst en kvarn, möjligen alltsedan medeltiden. På en karta över området från 1706 finns uppgivet en nyanlagd kvarn av ägaren till Räcksta gård, på samma plats som det i källan uppges tidigare ha funnits flera mindre kvarnar. Till den nyanlagda kvarnen byggdes nya fördämningar.

Den nya kvarnen var en så kallad tullkvarn, som malde mot betalning. I en beskrivning från slutet av 1700-talet omtalas även en mjölnarstuga och under tidigt 1800-tal en sikt- och mjölkvarn samt en såg-kvarn, belägna en bit nedanför kvarndammen.

Knut Ljunglöf låter uppföra en ny kvarnanläggning

Dagens kvarnanläggning med mjölnarbostad anlades 1882 av Knut Ljunglöf (1833 – 1920), senare känd som ”snuskungen”. I Ljunglöfs stora markinnehav ingick sedan tidigare Räcksta gård med Kvarnviken. Året före, 1881, hade Ljunglöf låtit bygga ett som-marställe vid Kaanan, invid vattnet längre västerut från Kvarnviken, och i början av 1890-talet skulle han låta uppföra en ny bostad åt sig på Blackebergs

MOT KVARNBYGGNADENS SYDSIDA FINNS EN LÄGRE UTBYGGNAD SOM TIDIGAST INRYMDE SPANNMÅLSTORK. I DAG HAR ANVÄNDS UTBYGGNADENS BOTTENPLAN SOM CAFÉ VID DE ÅTERKOMMANDE KVARNDAGARNA, DÅ KVARNARNA DRAS IGÅNG FÖR ÖPPET HUS. TILL HÖGER I BILD TRANSPORTVER-KET MELLAN KVARNBYGGNADEN OCH MAGASINET. FOTO B. MELLSTRÖM.

gård, i dag kallad det Ljunglövska slottet.

Knut Ljunglöf var son till en tobaksfabrikör men inriktade familjens verksamhet mot snustillverkning, vilket kring sekelskiftet 1900 hade gjort honom till Europas största snusproducent och vid sin död tjugo år senare till en av Sveriges mest förmögna män. Kännetecknande för Ljunglöf var hans kvalitets-tänkande och ett stort intresse för att utveckla, modernisera och förbättra verksamheten på sina gårdar. Utbyggnaden av Kvarnvikens kvarn var ett resultat av detta intresse och kvarnen med tillhörande byggnader inrättades med för tiden moderna maskiner och material.

Kvarnen var tidigast tänkt som en handelskvarn i större skala, men den visade sig vara underdimensionerad och kom främst att mala säd till relativt närliggande gårdar som Hässelby, Riddersvik och Räcksta. Vattenkraften omsattes genom en vattenturbin som Ljunglöf hade låtit importera från firma James Leffel & Co i USA. Turbinen var särskilt konstruerad för dammanläggningar med lägre fallhöjder. Då vattenkraften inte räckte till tog man hjälp från

en ångmaskin, eldad med sågspån från kvarnsågen. Själva sågen var dock aldrig tänkt för annat än de egna verksamheternas behov. Ladan för torkning av virke till sågen uppfördes några år efter kvarnanläggningen.

Det stora magasinets fasader, liksom de större byggnadernas tak, täcktes med korrugerad och galvaniserad järnplåt. Den korrugerade galvplåten hade utvecklats i England under 1800-talet och kring 1880 hade såväl plåten som tekniken börjat exporteras i större skala. Användningen i Kvarnviken skedde via import och torde ha varit en av de tidigare förekomsterna i Sverige. Kvarnens mekaniska delar levererades från Bolinders på Kungsholmen och rensmaskiner och siktar importerades från USA.

Vattnet från kvarndammen leddes via en stensatt vattenränna ned mot kvarnen. I höjd med torkladan fördes vattnet under marknivå till vattenturbinen via en trätub. Trätuben ersattes redan år 1899 av en 130 meter lång betongrörsledning, tillverkad av Skånska Cementgjuteriet.

Den befintliga mjölnarbostaden byggdes om till

I KVARNBYGGNADENS KÄLLARVÅNING FINNS DEN VATTENTURBIN SOM DRIVER KRAFTÖVERFÖRING OCH KVARNSPEL. FOTO J. MALMBERG.

DETALJBILD AV KÄLLARPLANETS GJUTJÄRNSKOLONNER MED DEKORATIVT UTFORMADE KAPITÄL. FOTO J. MALMBERG.

nuvarande utseende samtidigt med anläggningen av den nya kvarnen.

Kvarnen säljs till Stockholms stad

År 1927 sålde Knut Ljunglöfs son Robert stora delar av de Ljunglövska markegendomarna med Kvarnvikens kvarn till Stockholms stad. Året efter fick kvarnen en arrendator vid namn Bror Hallgren.

Efter att elledningar hade dragits fram till Kvarnviken 1940 installerades en elmotor för att driva kvarnen. Den drygt tolv meter höga skorstenen till den gamla ångmaskinen var vid tiden förfallen, varför skorstenen revs i höjd med såghustaket.

Sommaren 1945 övertogs arrendet av familjen

Mellström, som drev kvarnen i ytterligare fem år. I början av 1950-talet lades den kommersiella kvarnverksamheten dock ner.

Upprustning och renovering

År 1984 bildades Vällingby hembygdsförening i syfte att återställa och bevara kvarnen och kvarnmiljön i Kvarnviken. På hembygdsföreningens initiativ och med stöd av Fastighetskontoret och Stadsmuseet påbörjades en upprustning i slutet av 1980-talet. Åtgärderna var omfattande och inbegrep både underhåll av själva bebyggelsen och åtgärder och reparationer av maskiner och anläggning i stort, för att möjliggöra en igångsättning av såväl kvarnen som sågen.

KVARNBYGGNADENS BOTTENPLAN INRYMMER SJÄLVA KVARNRUMMET MED KVARNSTENARNA. SÄDEN SLÄPPS NER TILL KVARNSTENARNA FRÅN VINDSPLET VIA STORA TRÄTRATTAR. FOTO J. MALMBERG.

År 2000 möjliggjordes ytterligare istandsättning av anläggningen genom byggnadsminnesförklaringen och bidrag från Länsstyrelsen för vård och underhåll. Inte minst betydelsefull blev återuppförandet av skorstenen till 12,5 meters höjd några år senare. Sedan år 2000 pågår ett kontinuerligt underhåll av byggnader, anläggningar och maskiner.

I januari 2007 överfördes fastigheten till AB Stadsholmen.

I dag drivs kvarnverksamheten av museiföreningen Kvarnvikens Kvarn & Såg, en ombildning av Vällingby hembygdsgille. Under regelmässiga kvarndagar några gånger om året släpper man på vattnet och låter kvarnstenarna mala på samma sätt som det har malts mjöl sedan 1882. Även sågen underhålls så att den kan användas vid behov och för demonstration. Som reservkraftkälla används numera en dieselmotor.

BYGGNADSBESKRIVNING

KVARNBYGGNAD OCH SÅGHUS

Exteriör

Kvarnbyggnaden är ett rektangulärt stenhus med en lägre utbyggnad mitt på den södra långsidan. Byggnaden, uppförd i sin helhet 1882, är i en våning på en hög källarvåning under ett vindsplan. Den höga sockeln inrymmer källarvåningen och är uppbyggd av huggen gråsten med strukna fogar. Byggnadens röda tegelfasader är likaså fogstrukna. Vindsbjälklaget markeras i fasaden genom ett utskjutande tegelvarv, ett så kallat rullskift. Sadeltaget är täckt med korrugerad plåt. I vinkel mot den västra gaveln står ett envåningst såghus av regelstomme, som bygger utanför gavelbredden. Såghuset har en locklistpanel målad med röd slamfärg samt ett pulpettak täckt med korrugerad plåt. Från såghuset och norrut går

VY ÖVER KVARNBYGGNADENS VINDSPÄN MED OLIKA MASKINER SAMT ÖPPNINGAR I GOLVET FÖR PÅFYLNING AV SÄD TILL KVARNARNA, DE SENARE TILL VÄNSTER I BILD. FOTO J. MALMBERG.

ÄVEN SÄGEN BEVARAS FRÅN DEN URSPRUNGLIGA ANLÄGGNINGEN. SÄGEN VAR TILL SKILLNAD FRÅN KVARNVERKSAMHETEN FRÄMST AVSEDD FÖR FASTIGHETSÄGARENS EGNA BEHOV. BIPRODUKTEN, SÄGSPÅNET, KUNDE DOCK ANVÄNDAS FÖR ELDNING AV DEN ÅNGMASKIN SOM IBLAND ERSATTE VATTENTURBINEN FÖR DRIFT AV KVARNSTENARNA. FOTO J. MALMBERG.

ett transportband, en spånelevator, som för ut sågspån från sågen till en liten takförsedd ställning av trä, vid vilken spånet kan samlas upp. Vid kvarnbyggnadens sydfasad finns, i vinkeln till såghuset, den höga, murade skorstenen.

Fönstren är spröjsindelade i välvda öppningar, utom ett fyra bågar brett fönster med rak överlinje till kvarnrummet. Mestadels välvda portar med pardörrar leder till samtliga plan, till de högre liggande portarna går körbroar, varav den till vindsplanet går från vägen och över såghusets pulpettak. Exteriörens snickerier är grönmålade.

Interiör

I interiören finns stora, öppna rum för verksamheten. De stora spännvidderna växlas av på gjutjärnskolonner i källarplanet samt träpelare med kapitäl av gjutjärn bottenplanet. Källarplanet har stengolv och väggarna utgörs av stenmurens insida. På de övre våningarna är golven lagda med breda plank till vitputsade väggar och profilerade golvsocklar. De rödmålade fönstren har här bänkar av trä, men är utan inramning i övrigt. En öppen, rak trappa mot sydväggen löper mellan de olika planen.

Kvarnverksamheten fördelas på samtliga vånings-

VY MOT MAGASINETS NORRA GAVEL OCH VÄSTRA LÅNGSIDA. MAGASINET HAR EN URSPRUNGLIG INKLÄDNAD AV KORRUGERAD PLÅT, VID TIDEN EN NYMODIGHET SOM IMPORTERADES FRÅN ENGLAND. TILL VÄNSTER I BILD TRANSPORTBANDET.
FOTO B. MELLSTRÖM

plan. Den säd som ska malas tas främst in till vinden, via körbron från vägen, men den kan även tas in via körbron från öster till bottenvåningen, och hissas upp till vinden. På vinden finns en skalmaskin, en rensmaskin och en siktmaskin samt, infällt i golvet, ovankanten till tre stora trattar för påfyllning av säd till kvarnarna på bottenvåningen. Spannmålen kan även föras till kvarnen från magasinet via en så kallad transportskruv.

I bottenvåningen finns alltså själva kvarnrummet med tre kvarnstenar, siktar, vals- och rensmaskiner samt ett grynverk. I utbyggnaden mot söder inrymdes en spannmålstork, i dag iordningställt så att det kan fungera som kafé. I väster ligger maskinrummet med motorer för reservdrift av kvarnen. Den malda säden leds ned via trummor under kvarnstenarna till källaren, där mjölet kan fyllas på säckar. Förutom anordning för uppsamling av mjöl finns i källarplanet den vattenturbin som driver kraftöverföring och kvarnspel, och i utbyggnaden mot söder eldnings-

rum för spannmålstorken. Från källaren hämtades det färdigmalda mjölet via portarna mot söder.

Trots den strikt praktiska funktion som kvarnbyggnaden har, är interiören framställd med estetisk omsorg. Fönstersnickerierna är slanka med elegant profilerade mittposter, detaljer av trä till de olika maskinerna är svarvade eller har mjukt svängda utsågningar i trä, och kolonner och pelare har dekorativt utformade gjutjärnskapitäl med motiv av blommor.

Den vinkelbyggda sågen längst i väster drivs likaså av kvarnspelet. En stor del av sågens sydvägg är öppningsbar för intag av virke på stora bord, och därpå kan virket föras över till själva sågmaskinen.

TORKLADA FÖR VIRKE

Exteriör

Byggnaden är uppförd i början av 1890-talet som virkesupplag till sågen. Den har regelstomme och är uppförd i ett plan med vindsbotten under ett pappklätt sadeltak. Fasaderna är klädda med locklistpanel

MAGASINETS INTERIÖRER ÄR STORA OCH ÖPPNA, PÅ BILDEN VINDSPANET. SPÄNNVIDDERNA BÄRS UPP AV KRAFTIGA TRÄSTOLPAR MED FÖRGRENAT STÖD MOT BJÄLKLAGEN. FOTO J. MALMBERG.

och målade i röd slamfärg. Gavelsidan mot söder kan öppnas via två breda pardörrar och större delen av östfasadens sida kan öppnas för luftning av virket. Byggnaden står på grova hörnstenar.

Interiör

Ladan är oinredd.

MAGASIN

Exteriör

Strax söder om kvarnen ligger det stora magasinet i tre våningar, även det uppfört 1882. Byggnaden är en regelkonstruktion på gjutjärnsplintar, med både tak och fasadbeklädnad av omålad, korrugerad plåt, i original från byggtiden. Längsidorna är sex fönsteraxlar breda, kortsidorna tre. Magasinsbyggnadens fönster är små med gråmålade bågar i röda karmar likt ursprungligen. Fönstren har gångjärn i ovankant, för enkel och stabil uppställning vid luftning. Mitt över den västra längsidan finns en hiss-kappa med hiss-bom, för att vinscha upp spannmål via panelklädda och rödmålade portar i fasaden.

Interiör

Magasinsrummen är stora och öppna med en öppen trappa med raka lopp mitt i byggnaden. Rummens stora spännvidder avlastas genom ett antal pelare med förgrenat stöd mot bjälklagen. Från insidan syns att stommen har en panel under plåtfasaden, men taket är lagt med plåt direkt på takstolarna. Från vindsplanet syns tillverkarens stämplarna på undersidan av den korrugerade plåten, påförda vid tillverkningen ca 1880.

MJÖLNARBOSTAD

Exteriör

Boningshuset fick sitt nuvarande utseende samtidigt med kvarnen, år 1882. Det ligger högt på dalgångens östra sida, ett 1½-plans parhus av regelstomme på en slamad stensockel. På husets framsida, mot dalgången, finns en stor frontespis och på baksidan ett centralt placerat, utanpåliggande trapphus. Sadel-taket täcks med korrugerad plåt. Husets fasader är klädda med liggande fasspantpanel medan vindsplanets gavlar är inklädda med en stående locklist-

MJÖLNARBOSTADEN EN VIKTIG DEL AV DEN VÄLBEVARADE KVARNANLÄGGEN. BYGGNADEN LIGGER LITE HÖGRE UPP PÅ FASTIGHETENS VÄSTSLUTTNING OCH VAR AV ALLT ATT DÖMA TIDIGAST PLANERAD FÖR TRE HUSHÅLL. VY MOT VÄSTFASADEN. PÅ MOTSATT SIDA AV HUSET FINNS YTTERLIGARE EN EN-TRÉ. FOTO B. MELLSTRÖM.

panel med dekorativ, sågtandsmönstrad nedre kant. Fasaderna är målade med röd slamfärg medan hörn och centralt lagda panelskarvar täcks in med vitmålad pilastrar. Fönster och dörrar ramas in genom vitmåla-de foder med profilerade överliggare. Dörrar och spröjsade fönsterbågar är grönmålade.

Interiör

MjölARBostaden är planerad som ett flerfamiljshus med tre entréer till en liksidig T-plan. I bottenvåningen finns fyra rum, ett åt vardera gaveln och två i frontespisen. I övrigt finns mindre utrymmen och hallar. Det södra gavelrummet inrymmer ett stort kök med vedspis medan det norra gavelrummet var förberett för att användas som kök, vilket dock aldrig genomfördes. På vindsplanet finns ett rum åt vardera väderstreck, undantaget mot berget i öster, varav det norra vindsrummet inrymmer en mindre vedspis.

Planlösning och fast inredning är välbevarad från 1882 och omfattar snickerier som dörrblad, foder, enkla fönsterbågar med innanfönster, kakelugn och

vedspis samt pärlspåntspanel i köket. Under 1940-talet moderniserades köket i bottenvåningen med ny spis och skåpinredning. Senare har en interntappa installerats från köket till vindsplanet.

Övriga byggnader och anläggningar

På kvarntomten finns ytterligare några mindre byggnader, vilka illustrerar livet på mjölnargården. Norr om bostadshuset ligger ett f.d. hönshus, i dag ombyggt till garage. Strax intill finns en jordkällare, som enligt uppgift skulle kunna vara bevarad från den äldre mjölnargården. Det gamla hönshuset har fasader av rödmålad locklistpanel under ett plåttak. Av jordkällaren framträder ett plåttak ovan jord, vilket på 1940-talet ersatte ett äldre tegeltak. Strax söder om bostadshuset står en f.d. tvättstuga, ditflyttad från strandkanten nere vid Mälaren i början av 1950-talet och i dag inredd till bastu. Byggnaden är klädd med rödmålad lockpanel och sedan strax efter år 2000 är den tidigare takpappen ersatt med plåt.

Mellan magasinet och kvarnbyggnadens bottenvåning är uppfört ett cirka femtio meter långt trans-

portband, för att föra spannmål från magasinet till kvarnens bottenplan. Anläggningen är en rödmålad träkonstruktion under plåttak och kallas för transportskruv, efter tekniken för att mata fram säden till bandet.

I kvarnanläggningen ingår förstås dess förutsättning: vattnet från det högre liggande Räcksta träsk. Överskottsvattnet från sjön rinner söderut och samlas upp i en anlagd damm. Från dammen kan vattnet släppas på till en grävd och stensatt vattenränna, som leder vattnet ner mot kvarnen. Via ett betongrör under mark fortsätter vattnet mot turbinen i kvarnbyggnadens källarplan. I turbinen

omsätts vattenkraften till drift av kvarnar och såg. Vattnet leds sedan vidare under kvarnbyggnaden, till en bäck som för vattnet vidare mot Mälaren.

Trädgården

Tomten består till största delen av naturtomt med inslag av främst björk och delvis med berg i dagen. Här och var i västslutningen framför boningshuset finns fruktträd och bärbuskar samt perennrabatter. I utkanten av trädgårdstomten växer högre, äldre träd, vilka tillsammans med läget i dalgången bidrar till en påtaglig rums känsla. Sammantaget bildar trädgården en enkel och genuin miljö av gammaldags karaktär.

GEMENSAMT ANSVAR FÖR VÅR LEVANDE HISTORIA

Byggnader och miljöer med stort kulturhistoriskt värde berättar alltid något väsentligt. Det kan handla om stadsutveckling, samhällsförändringar, arkitektur, stilideal eller hantverksmetoder, men också om hur människor har bott och inrett sina hem eller om de skilda livsvillkoren för olika sociala skikt. Att fastigheterna byggts om och moderniserats under årens lopp är en del av historien.

Vi och våra hyresgäster är tillfälliga brukare i ett långvarigt historiskt skede. Vi har ett gemensamt ansvar för att aktivt och på ett varsamt vis bevara de värdefulla miljöerna till framtida generationer. Varsamhet kan bland annat innebära att behålla äldre planlösningar och att vara rädd om inredningsdetaljer som paneler, dörrar, lister och kakelugnar. Anpassningar och förändringar kan ske, men utan att vi förvanskar oersättliga värden. Individuella bedömningar måste alltid göras från fall till fall. Vi ska inte glömma att stilar och behov skiftar över tiden. Det vi idag kan tycka vara otidsenligt kan av kom-

mande generationer upplevas positivt och värdefullt.

Att använda traditionella material som kalkputs eller oljefärg är också viktigt, liksom att utforma nya inredningsdetaljer så att de passar i miljön. Vid vanlig städning och rengöring måste vi ta hänsyn till att de material och ytskiktsbehandlingar som finns i husen – till exempel trä, kalksten, stuck, oljefärg, limfärg och linoleum – är ömtåliga och kräver särskild försiktighet. Även innergårdar och trädgårdar har sina särskilda förutsättningar och ska skötas och utvecklas så att karaktären bevaras.

Stadsholmen har samlat sina riktlinjer för fastighetsunderhåll i broschyren ”Ett stockholmskt kulturarv – att förvalta borgarhus och kåkar”. Alla hyresgäster har fått skriften, men den finns också på vår hemsida. Här finns också några konkreta råd om hur man som hyresgäst bäst vårdar de gamla husen och miljöerna. På Stockholms stadsmuseums hemsida finns allmän information om byggnadsvård, www.stadsmuseum.stockholm.se.